

ЖІНКА У ЗОНІ

Після автокатастрофи, що забрала в неї дитину й чоловіка й мало не вкоротила віку їй самій, упродовж двох років своєї тяжкої недуги та післяопераційного суворого режиму Інна вивчила завдяки стресу й пізнішу Олесю і будову реактора РБМК³, систему його управління та аварійного захисту, і принцип дії активної зони та зміни твелів. Не гірш від старанного стажера вона вивчала схеми та устаткування цехів, центрального залу, секрети роботи турбіни...

Півроку повної нерухомості далі їй змогу зануритися у фізку реактора. З якоюсь маніакальною цікавістю, подібною до захоплення фаната, вивчала ця виснажена хворобою жінка параметри нормальної роботи чорнобильського реактора, специфіку конструкції та дії поглинальних стержнів, мінімально допустиме регламентне значення оперативного запасу реактивності четвертого енергоблока ЧАЕС. Мабуть, тільки це нове життя, крайнє завантаження мозку закритою досі для не інформацією було її порятунком, ілюзією чистої сторінки... Її можна було запитати про надлишкову реактивність, з якої починається розгін на миттєвих нейтронах, і вона сказала б, не змигнувши: "Половина бети" (0,5β), уточнивши, що, за правилами ядерної безпеки, швидкість збільшення реактивності безпечна при 0,0065β. Вона популярно пояснювала Карпівні, що таке "йодна яма" і за яких умов починається отруєння реактора продуктами розпаду. Вона переповідала сусідці не черговою серією "Рабині Ізаури", а як на пульті ЧАЕС оператор може контролювати стан активної зони реактора, зокрема параметри поглинання захисних графітових стержнів. Так уже складалося, що роль циркуляційних насосів під час аварії, яка тільки інфантильних легкодумів залишила байдужими й флегматичними, непокоїла її більше, аніж сентиментальна жіноча проза й поезія.

Вона відкрила для себе захоплюючий світ ядерної фізики, але він полонив її водночас захватом і страхом - так холодою смертельного ризику пронизує тих безумців, чию одержимість пізнання не спиняють особисті печальні наслідки. Та усвідомлення реальної небезпеки, в якій живуть і працюють люди, пов'язані з атомною енергетикою, з хімічною промисловістю, з найбільшим досягненням людського генія, ятрили душу подекуди усе частіше моральною неспроможністю тих, хто мав нести цілковиту відповідальність за взаємодію людини й техніки.

Інна мала живий, допитливий розум, тому їй було цікаво... й страшно. Зрозуміти це дивне двоєдине почуття могли лише ті, хто заглядав у безодню, стоячи на її краю.. Вона знала з розповідей і публікацій мало не кожен крок тих, хто був у ту роковану ніч двадцять шостого квітня учасником чи свідком трагічного експерименту і катастрофічного його результату. Як скорботна Мати, вона була поруч з їхніми скорбними тіннями, щоночі незримим духом присутня там, щойно бив час аварії. Неблагобно наближалася та остання секунда перед вибухом, і серце її, що відлічувало час, як метроном, починало калатати важким Поминальним Дзвоном. О, якби вона була Мати Божа, вона б опустила покров над реактором, над містами й селами, над цілим світом, над Україною та Білоруссю, - вона б урятувала всіх. Цілий два роки, поки сама перебувала між життям і смертю, линула вона сюди душею, була тут думкою і серцем, тільки так рятувалася забуттям від власного горя. Поки не приїхала сюди...

Друзі чудувалися хворобливому новому захопленню Інни, проте Карпівна схвалювала, розуміла її, розуміла її по-своєму: - Хіба не бачите, дитина тягнеться до більшого горя, спільного, аби забути своє!.. Не дозволяйте дурними глузами. Чи вам її, таку, зрозуміти?! Пустобрехи пустоголові! Воно й не диво: як свого ума чи серця нема, то чужі не в поміч.

А Інна знову й знову оповідала своїм провідувальникам у лікарні, як фантастичний чи детективний сюжет, про лихозвісну кнопку аварійного захисту (АЗ-5), яка за вісімнадцять секунд до вибуху гримучої суміші яскравою зловісною підсвіткою показувала словістела операторам про початок трагедії. Тоді вони всі тільки й говорили про Чорнобиль. Вакуум інформації не згірш від ясновидючої Ванги заповнювала їм ця схибнута на Чорнобилі бідака.

Олесь і сам уже тоді шкодував, що вона витягла з нього геть усе, над чим сушив свій мозок у пошуках інших варіантів незворотних подій тої ночі. Перший час по аварії він і сам ні про що інше не міг думати. Тепер він не хотів і згадувати про аварію...

І все ж таки... Ну, якби не заїло ті кляті стрижні захисту на двох метрах, якби вони впали на сім, як належало, чи якби не відмикали САОР (систему аварійного охолодження реактора. - Авт.), - та це ж, здається, одна з умов експерименту, САОР була опломбована з другої години дня; вони, бач, теплового удару боялися, а подали б воду у реактор - звільнилися б від надлишкової реактивності!

- Ти розумієш, - попервах Олесь мало не плакав, пояснюючи їй причини парових вибухів та ядерної реакції, - розумієш, це прокляття: двісті одинадцять стержнів у каналах реактора, - і аварійні, й ручні, й автоматичні, вони там і потужність заданого рівня підтримують, і знижувати її можуть автоматично й вручну, навіть ланцюгову реакцію цими стержнями, вважалося, можна зупинити, аби лише тридцять стержнів було занурено в активну зону, ну, а потужність почала падати, треба було виймати стержні, зменшувати їх в активній зоні, і навиймали... Коли отямилися, що реактивність росте, начальник зміни й дав команду натиснути на кнопку аварійного захисту, значить, щоб усі - і регулюючі, і аварійні - стержні увійшли в активну зону. А ті дурні графітові, між іншим, витісняють воду і дають сплеск реактивності. Це нам на додаток до того потужного сплеску, що й так стався через пароутворення. Ти розумієш, яка підлота конструкція: півбети дарують нам академіки Доллежаль з Александровим на всесвітні поминки! Та цими РБМК напхано півсвіту! Якщо кожному по півбети - світу немає, і нема проблем...

Інна все це вже чула: і про САОР, і про турбогенератор №7, і про вісім циркуляційних насосів (чотири для проведення експерименту і чотири для охолодження реактора). Проте войовнича наївність експериментаторів, бездумна, безоглядна відвага тих, хто танцює на власному гробі й на чужих кістках, лякала й відчувувала її. Не хотілося співчувати. Тому вона тихо перечила Олесю:

- Все одно порушували регламент. Бачили параметри реактора, ще до пів на другу знали запас реактивності - треба було зупиняти, й негайно. Вибач, я, звичайно, дилетант, але я жінка - моя функція застерігати, оберегати. Чув таке жіноче звання - Берегиня?..

На знімку: Галина Степанівна ХАЗОВА (ліворуч) обслуговує п'ять гуртожитків підприємства "Чорнобиль-сервіс", працює кастеляншою з 1990 року. Видає вахтовикам весь асортимент м'якого інвентаря - від подушки до матрасів. СКУРАТОВСЬКА Ольга Костянтинівна (праворуч) - завідувача гуртожитку № 1. Народилася у місті Чорнобилі і працює тут з початку своєї трудової біографії, з 1970 року.

Сумлінна праця цих жінок - запорука чистоти та здоров'я людей.

Фото Миколи ПЕТРИЧЕНКА.

(Далі буде)

3) РБМК³ (рос.) реактор большой мощности канальный. Українська абревіатура РВПК - реактор великої потужності канальний у практиці не вживається. (Прим. авт.)